

Karadeniz'de Hoca Olmak

Hatıralara Yansıyan Yönleriyle
Yakın Dönemde Dinî Hayat

EDİTÖR

Doç. Dr. Selim DEMİRCİ

Trabzon Kitaplığı: 6
Geleneksel Kültür Dizisi: 2

Yayın Koordinatörü
Erdem Zekeriya İSKENDEROĞLU

Yayın Danışmanı
Emre GÜLSEVER

Karadeniz’de Hoca Olmak
Hatıralara Yansıyan Yönleriyle
Yakın Dönemde Dinî Hayat

Editör
Doç. Dr. Selim DEMİRCİ

Yayın Ekibi
Doç. Dr. Süleyman GÜR
Doç. Dr. Şenol SAYLAN
Doç. Dr. Eyüp ÖZTÜRK
Doç. Dr. Fatih TOPALOĞLU
Öğr. Gör. Ahmet Cevdet KARACA

Proje Asistanları
Fatma Rabia DÜZENLİ
Serpil ARSLAN
Cansel AKGÜL

Teknik Destek:
Murat DAVULCU (Yönetmen)
İdris AKYÜZ (Yönetmen Asistanı)

ISBN: 978-975-7770-65-7
TC Kültür ve Turizm Bakanlığı Sertifika No: 48884

Kitap Tasarım
Salih PULCU

1. Baskı, Aralık 2023
Trabzon Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları No: 117

Baskı-Cilt
Seçil Ofset 100. Yıl Mahallesi
Massit Matbaacılar Sitesi
4. Cadde No: 77 Bağcılar İSTANBUL
Sertifika No: 44903

Trabzon Büyükşehir Belediyesi
Gülbaharhatun Mahallesi
Kahramanmaraş Caddesi No.159
Ortahisar TRABZON
Yayınevi Sertifika No: 48884

Önsöz

Karadeniz’de Hoca Olmak: Hatıralara Yansıyan Yönleriyle Yakın Dönemde Dinî Hayat başlıklı proje, 1900-2000 yılları arası geleneksel İslâmî ilimlerin tedrisine Trabzon özelinde yoğunlaşmıştır. Bu tarihsel süreçte olayların içinde yer alanlar ya da etkin isimlere yetişerek onlara talebe olanların anlatımları merkeze alınarak din eğitimi, dinî tedrisatta öne çıkan isimler, bu hocaları besleyen ilmî damarlar, şehrin bu açıdan ülkemize etki ve katkıları tespit edilmeye çalışılmıştır.

Osmanlı’nın yıkılışını ve Türkiye Cumhuriyeti’nin de kuruluşunu görmüş; yani bir nevi geçiş kuşağı olan kimselere yetişmiş, çoğunlukla 1930-1940 sonrası dünyaya gelen büyüklerimizin birer birer aramızdan çekildiğine üzülen şahit olmaktayız. Onların hocalarına ve kendi hayat serüvenlerine dair anlatacaklarının hem yakın dönem Trabzon hem de ülkemizin yaşadığı siyasal, sosyal, kültürel ve dinî değişimler açısından önemli olduğu düşüncesi, bu projenin hayata geçmesinde belirleyici olmuştur. Bu amaçla bir şekilde dinî gelenekle bağı bulunan veya imam-hatip liseleri, ilâhiyat fakülteleri ve Diyanet İşleri Başkanlığı gibi kurumlara katkısı olmuş bazı isimler tespit edilerek, kendileriyle görüşmeler yapılmıştır. Dönemsel bazı detayları elde etme adına, önceden bir çalışma yapılarak hocalarımıza hazırlanmış bazı sorular yönlendirilmiş olsa da, anlatımın seyri mülâkatları şekillendirmiştir. Yani teknik anlamda yarı yapılandırılmış görüşmeler gerçekleştirilmiştir.

Proje ekibinin heyecanla giriştiği bu çalışmanın, onlar açısından alışılmış bir akademik faaliyet olmadığı belirtilmelidir. Dolayısıyla ortaya çıkan ürün, daha öncesinde kamera ve yayın tecrübesi bulunmayan bir ekibin mütevazı çalışması olarak görülmelidir. Sürekli video veya film kültürünün her geçen gün çitayı yükselttiği bir ortamda, hocalara dair anlatıları kayda almanın, teknik anlamda “göz dolduracak” çalışma beklentisi doğurması şaşırtıcı bir durum değildir. Ancak bu projenin odağında, ekranı dolduracak veya popüler kültürü besleyecek işlerden çok, bölgeye dair arşiv bırakma amacı yer almaktadır. Yani bu proje, her şeyden önce Trabzon hafızasına katkı sunmak, yakın döneme yönelik akademik çalışmalara veri hazırlamak ve biraz da yaşadığımız coğrafyaya karşı sorumluluğu bir nebze olsun yerine getirmek niyetiyle hayata geçirilmiştir. Uygulama esnasında aşılamaz güçlüklerle karşılaşılmasa da her şeyin beklendiği veya planlandığı gibi yürütülebildiği de söylenemez.

Her çalışma gibi önünüzdeki projenin sınırlarını da çalışmanın “konusu” ve “hedefleri” belirlemiştir. Yani kısaca: Trabzon ve çevresinde dinî hayatın öne çıkan yönleri ve etkin isimlere dair tanıklıklar. Bu hususu tespit noktasında proje ekibinin gözettiği ve tercihte bulunduğu hassasiyetlerin bir eksiklik gibi algılanması doğru olmayacaktır. Mesela ho-

calarımızın da en az bizler kadar hassas olduğu tarihsel kişiler, kurumlar ve bazı kitlesel yapıları doğrudan zan altında bırakacak veya bu anlamda tartışmaya sebebiyet verecek beyanlardan kaçınılmıştır. Bu noktada olgusal durumlara yer verilmesi tercih edilmiştir. Yani yakın dönemin düşünsel tarihi, siyasal hareketleri üzerine çalışan ve belli grupların siyasetle ilişkisi üzerine akademik anlamda yoğunlaşanların bir eksiklik gibi görebileceği kapalı noktalar, projenin kuşatıcı hedefleri ve polemiklerden sakınma anlayışının bir sonucudur. Bu durum akademik tutarlılık ve tarihsel olayları mümkün olduğu kadar müdahalesiz aktarmaya çalışma anlayışından kaynaklanmaktadır. Bu anlamda bizlerle görüşmeyi kabul eden hocalarımızın da yaptıkları konuşmalarda aynı hassasiyetleri paylaştığını gözlemlememiz bizleri fazlasıyla memnun etmiştir.

Proje kapsamında, “Karadenizli Hoca” üst vasfını taşıyan, Trabzonlu kırk hocayla görüşmeler yapılmıştır. Bu görüşmelerin bir kısmı, Trabzon Üniversitesi İlahiyat Fakültesi’nde, bir kısmı İstanbul, Ankara, Bursa ve Sakarya’daki farklı mekânlarda, bir kısmı da hocaların evlerinde gerçekleştirilmiştir. Bizleri evlerinde ağırlayan hocalarımıza ve aile fertlerine misafirperverliklerinden ötürü teşekkür ederiz. Yine bizlere mekân tahsis eden, kurumsal olarak destek olan ilâhiyat fakültelerine, resmî ve özel kuruluşlara şükranlarımızı sunarız. Ayrıca, bazı hocalarımız rahatsız olmalarına rağmen görüşme taleplerimize olumlu cevap vermişlerdir. Bu hocalarımıza hassaten teşekkür eder, her birine sıhhat ve afiyetler dileriz.

Online olarak erişime açılan bu görüşmeler pek çok farklı mekânda ve çeşitli şehirlerde oldukça yorucu bir koşuşturmayla kısa bir sürede gerçekleştirilmiştir. Özellikle resmî işler, kurumsal işleyiş ve beklenmedik bazı olaylar projenin yapılabilmesi için belirlenen sürenin büyük bir kısmından proje ekibini mahrum etmiştir. Bu da, çekimlerin yapılması, kayıtların tek tek gözden geçirilmesi, özel konulara değinen fragmanların belirlenmesi, konuşmaların dökümü, basımı gibi çalışmaları az bir zamanda ve yoğun bir tempo içerisinde yapmayı gerekli kılmıştır. Dolayısıyla bu proje, sorumluluk olarak proje ekibini bekleyen akademik faaliyetlerin aksamadan yürütülmesiyle birlikte kısa sürecek bir sürede hazırlanmak durumunda kalmıştır. Özellikle dökümlerin kısa sürede okunmasının gerekli oluşunun yanı sıra bunların tashihi ve gerekli bazı müdahalelerin yapılmasının ayrı bir akademik yük olduğu vurgulanmalıdır. Bu anlamda bazı konuşmalara müdahalenin bizi son derece zorladığı belirtilmelidir. Bu zorluklara rağmen bazen yazı dili bazen konuşma dili bazen de ikisi arası bir vasatın öne çıktığı bir kitap teşekkür edebilmiştir. Metinler okunurken zorunlu olarak bazı cümlelere editöryal dokunuşların yapıldığı, ihtiyaç durumunda anlamı bozmayan takdim ve tehirlerle başvurulduğu, tekrarların ve konuşma dilinin bir sonucu olan bazı belirsizliklerin çıkarıldığının göz önünde tutulması beklentimizdir.

Görüşmelerde hocalara; kendi aile fertleri, aile çevresinin ilme ilgisi, çocukluk dönemleri, tahsilleri, hocaları ve yürüttükleri faaliyetlere dair sorular yöneltilmiştir. Onlar da zihinlerinde yer tuttuğu kadar ve bazen de bizim ısrarlı sorularımıza tahammül ederek

hatıralarındakileri aktarmışlardır. Aslında her birinin anlatımından; son bir asrın Trabzon'u, dinî ilimler sahasında önemli isimler ve yeni kurumsal dinî müesseselerin hangi vasatta kurulduğu ve yol aldığına dair bir tablo ortaya çıkmıştır. Bir hocayı ya da tarihsel bir olayı anlatırken her biri kendi veçhesinden baktığı ve bir detaya yoğunlaştığı için bütünün parçaları birleşmiş oldu. Meraklıları adına, yeni açılan imam-hatip liseleri-ilâhiyat fakülteleriyle medreselerin farkları veya benzeştiği hususlara dair ipuçları belirginleşmiş oldu. İlim adamı yetiştiren evler, ilmiye sınıfına mensup aileler, bazı köylerin "karizmatik" kişiler sayesinde bir merkez hâline gelişi, Trabzon'un 1950 sonrası yeni çehresi ve daha gencecik olan imam-hatip liselerinin inşasının hangi şartlarda gerçekleştiği gibi pek çok detay hocalarımızın konuşmalarının satır aralarında ilgililerini beklemektedir. Kısacası bu çalışma, kırk hocanın anlatımından oluşan mütevazı bir arşiv çalışmasıdır. Ayrıca mülâkatların tümünün kayda alınması ve bunların yayımlanması, ilerleyen yıllarda anlatıları daha da anlamlı hâle getirecek, Karadeniz ve Trabzon hafızasının canlı kalmasını sağlayacaktır.

Projenin ifade ettiği anlam, konusu, çıktıkları ve hedeflerinin anlatıldığı bir bölüm ve mülâkatların dökümünden oluşan bu kitap, projeyi kalıcı hâle getirecek unsurlardan birisidir. Özellikle değerlendirmelerin yer aldığı giriş bölümünde, bazı tespitler ve bağlantılarla mülâkatlar için hazırlayıcı bilgilere yer verilmiştir. Projenin akademik değerlendirme kısmı olarak da görülebilecek olan bu bölümün, akademik metinlerin yoruculuğu yerine, daha ziyade akıcı olması hedeflenmiştir. Bunda da projenin hedef kitlesi yönlendirici olmuştur. Zira bu projeye ilgili çıktılar, sadece akademik çalışma yapanları değil, yakın döneme ve Trabzon'a ilgi duyan herkesi ilgilendirmektedir. Bu bölümde, hem mülâkatlarla uyumlu olsun, hem de okurlar için mülâkatları anlamlı hâle getirsin diye genel tabloyu göstermek amacıyla temel olabilecek bazı örneklere ve isimlere yer verilmiştir.

Çalışmamız pek çok kişi ve kurumun desteğiyle gün yüzüne çıkmıştır. Öncelikle projeyi kurumsal anlamda sahiplenen Trabzon Üniversitesi İslâmî İlimler Uygulama ve Araştırma Merkezi ve destekleyen Trabzon Büyükşehir Belediyesi'ne teşekkür ederiz. Kurumlar adına da özellikle Trabzon Üniversitesi Rektörü Prof. Dr. Emin Âşıkutlu ve Trabzon Büyükşehir Belediye Başkanı Murat Zorluoğlu, ayrıca en az onlar kadar kurumlar adına çalışmaları takip eden İslâmî İlimler Uygulama ve Araştırma Merkezi Müdürü Doç. Dr. Süleyman Gür ve Trabzon Büyükşehir Belediyesi Kültür ve Sosyal İşler Daire Başkanı Erdem Zekeriya İskenderoğlu beylere müteşekkirimiz. Projeyi yoğun akademik çalışmaları ve çeşitli sorumluluklarına rağmen sahiplenip yürütücülüğünü yapan Doç. Dr. Selim Demirci ve araştırmacı olarak sahada çalışan Doç. Dr. Eyüp Öztürk, Doç. Dr. Şenol Saylan, Doç. Dr. Fatih Topaloğlu, Doç. Dr. Süleyman Gür ve Öğr. Gör. Ahmet Cevdet Karaca beyefendilerin emekleri önünüzdeki çalışmayı ortaya çıkarmıştır. Bu çalışma fakültemizden ve ihtisas kursumuzdan mezun öğrencilerimizin de yer aldığı proje olması hasebiyle de bizim için ayrı bir anlam taşımaktadır. Bundan dolayı projeye katkı sunan lisansüstü

bursiyer öğrencilerimiz Fatma Rabia Nur Düzenli, Serpil Arslan ve Cansel Akgül'e müteşekkirimiz. Projemizin teknik sorumluluğunu üstlenen yönetmenimiz Murat Davulcu ve asistanı İdris Akyüz beylere de özverili çalışmalarını için teşekkür ediyoruz. Metinlerin dökümünde bazı bölümlere göz atarak bizlerle fikirlerini paylaşan sayın Mustafa Çil, Murat Ustakurt, Abdulkerim Malkoç, Mahmut Ayyıldız, Murat Arif Güney, Nur Kübra Demirci, Ayşegül Balık, Sema Berber, Merve Vildan Ata ve Semih Aras'a da teşekkür borçluyuz.

Hassaten bizlerle görüşmeyi kabul eden, evlerinde, köylerinde, çalıştıkları kurumlarda bizleri ağırlayan hocalarımıza şükranlarımızı sunuyoruz. Son olarak "Trabzon'u hocalarla anılan bir şehir" hâline getiren tüm büyüklerimizi de hayırla yâd etmek istiyoruz. Zira arkalarında; şahsiyetli duruşlarıyla, dinmek bilmeyen gayretleriyle, bereketi günümüze kadar ulaşan talebeleriyle ve eserleriyle kendilerinden bahsedilecek temiz bir hayat bıraktılar. Ahirete irtihal etmiş olanlara rahmet, hayatta olanlara da sıhhat ve afiyet diliyoruz.

Trabzon 2023

Doç. Dr. Süleyman GÜR

İslâmi İlimler Uygulama ve Araştırma Merkezi Müdürü

Doç. Dr. Selim DEMİRCİ

Proje Yürütücüsü

İbrahim Hakkı Aydın

1960'ta Trabzon'da doğan İbrahim Hakkı Aydın, ilk, orta ve lise öğrenimini Trabzon'da, yükseköğrenimini ise Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde tamamlamıştır. 1982'den itibaren Maçka Müftülüğü (1982-86), Trabzon Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğü (1986-88), Rize Çamlıhemşin Müftülüğü (1989-1990) görevlerinde bulundu. Araştırma görevlisi olarak başladığı Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde doktorasını 1993'te *Farabi'de Metafizik Düşünce* konulu teziyle tamamladı. 2002'de *Farabi'de Bilgi Teorisi* adlı teziyle doçent oldu. Bu fakültede Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü İslâm Felsefesi Anabilim Dalı öğretim üyesi olarak çalışmalarını sürdürdü. Görev yaptığı fakültede İslâm Felsefesi Anabilim Dalı başkanlığı, Fakülte Yönetim Kurulu üyeliği, Fakülte Kurulu üyeliği görevlerini yürüttü. Temmuz 2013'te Atatürk Üniversitesi'nden ayrılan Aydın hâlen İstanbul Aydın Üniversitesi Rektör Yardımcılığı görevini yürütmektedir.

Görüşme Fatih Topaloğlu tarafından İstanbul'da bulunan Aydın Üniversitesi'ndeki çalışma odasında yapılmıştır.

Trabzon Üniversitesi İslâmî İlimler Uygulama ve Araştırma Merkezi ile Trabzon Büyükşehir Belediyesi iş birliğinde hazırlanan *Karadeniz’de Hoca Olmak: Hatıralara Yansıyan Yönleriyle Yakın Dönemde Dini Hayat* adlı proje çerçevesinde bugün Prof. Dr. İbrahim Hakkı Aydın hocamızı ağırlıyoruz. İbrahim Hakkı Aydın hocamız akademik alanda yapmış olduğu çalışmalarla özellikle ülkemizdeki İslâm felsefesi alanına önemli katkılarda bulundu. Hocamız hâlen Aydın Üniversitesi rektör yardımcılığı görevini yürütmektedir. Yoğun programı içerisinde projemize vakit ayırdığı, bizleri makamında ağırladığı için kendisine teşekkür ediyoruz.

Kıymetli hocam kısaca kendinizi tanıtır mısınız?

Efendim, iyi günler diliyorum. Hoş geldiniz öncelikle. Ben İbrahim Hakkı Aydın. 1960, Trabzon doğumluyum. İlk eğitimime aile ocağında başladım. Dedem Hacı Hafız İsmail Efendi başta olmak üzere babam müftü Halit Aydın ve ailenin dördüncü erkek çocuğu olmam hasebiyle de ağabeylerimden aldığım eğitimle eğitim hayatıma bir anlamda ilkokuldan önce başlamış oldum. Özellikle dini ve ahlaki bilgiler anlamında eğitime orada başlayarak ilkokul, ortaokul ve liseyi Trabzon’da okudum. Trabzon İmam-Hatip Lisesi’ni bitirdikten sonra da Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi’ne, o günkü ismi İslâmî İlimler Fakültesine girdim ve orayı 85-86 öğretim yılında bitirdikten sonra da kısa bir süre müftülük, ardından kısa bir süre öğretmenlik ve askerlikten sonra, tekrar Atatürk Üniversitesi’ne araştırma görevlisi olarak 1990’da başladım. Kısa süreli (1-2 yıl gibi) olarak Mısır, Fransa, Suudi Arabistan gibi farklı ülkelerde bulunarak ve eğitim-öğretimimi devam ettirerek 2013 yılına kadar Atatürk Üniversitesi’nde Profesör olarak çalıştım ve emekli olduk. Emekli olduktan sonra şu anda sürdürdüğüm İstanbul Aydın Üniversitesi rektör yardımcılığı görevimi 2013’ten bugüne devam ettirmekteyim. Eğitim-öğretim hayatıma da hâlâ devam ettiğimi söyleyebilirim.

Dedeniz Hacı Hafız İsmail Hakkı Efendi’den bahsettiniz. Trabzon ve Maçka bölgesinde dönemin büyük âlimlerinden birisi özellikle. Kendisiyle olan ilişkileriniz nasıldı? Yaşadığınız birtakım hatıralar ve yahut aldığınız eğitimin mahiyetinden bahsedebilir misiniz? Bu konular hakkında neler söyleyebilirsiniz?

Dedem Hacı Hafız İsmail Efendi önemli bir şahsiyet. Gerek Trabzon’un hatta gerek ülkenin din eğitimi açısından, dinî hayata katkı verdiğini düşündüğüm bir şahsiyet. Ki onun şahsiyetini anlatabilmek, bir nebze olsun onu gelecek nesle aktarmak üzere ben bir kitap da yazmıştım. Onun üzerine bir yüksek lisans tezi de yaptırıldı. Birkaç tane bildiri de vardır. Hacı Hafız İsmail Efendi ki, beni onun pek çok yönü etkilemiştir, eğitim hayatımda, gündelik hayatımda sadece benim değil özellikle ailenin de bütün çevrenin de etkilendiği bir kişiliktir. Onları yönlendirme konusunda ciddi bir özne olduğunu söyleyebilirim. Hacı Hafız İsmail Efendi dedemin aynı zamanda en önemli özelliği bana sorarsanız, kuvvacı bir tarikat şeyhiydi. Aynı zamanda Kadiri tarikatının şeyhiydi. Trabzon bölgesinde duyulmuştur, biliyorsunuzdur muhtemelen, Haçkalı Baba namıyla maruf olan Mustafa (Kuş Mustafa lakabıyla tanınan) onunla birlikte zaten onun öğrencisi... Ondandır postnişin olan bir şahsiyettir dedem. Dolayısıyla onun hem kuvvacı özelliği hem de tarikat şeyhi olma özelliği vardı.

Ayrıca son Osmanlı müderrislerindendi. Trabzon Hatuniye Medresesi'nde görev yaptı. Tabii Cumhuriyet döneminde, o kurtuluş savaşları döneminde gerek halkı motive etmek gerekse aydınlatmak, bilgi almak, konferanslar vermek tarzında ciddi hizmetleri olmuş. Bu anlamda önemli bir şahsiyet. Dedem ilmiyle amel eden ve inandığı gibi yaşayan ve bizlere de bu anlamda etki eden bir şahsiyettir. Onun hiçbir zaman unutmadığım bir sözünü paylaşayım; ahlakî eğitim, iyilik, yardımlaşma konusunda: "Unutmayacağın iyiliği yapmayacaksın," derdi. Bu, benim hep hayatımda bir şiar olmuştur. "Unutmayacağın iyiliği yapmayacaksın" cümlesini elimize alırsak bugün belki bir cilt belki birkaç cilt kitap yazılabilecek bir sözdür. Hem dinî bakımdan, biliyorsunuzdur, İslâm'da unutmadığın bir iyiliği yaparsan, yaptığın iyiliği karşı tarafa kakarsan, ondan kârdan başka zarar kazanırsın. Kâr elde edemezsin. Ancak ne zaman kâr edebilirsin? Onu unutursan. Hani vardır ya, Peygamber Efendimizin bir hadisi: Sağ elinin verdiği sol elin hissetmemesi ilkesi gibi... Aynı ailenin içerisinde dedemin bu boyutuyla beni etkilediği en önemli sözlerden bir tanesi budur.

Bir de babam vardı, Müftü Halit Aydın. Onun gerçekten bu anlamda bizim yetişmemiz üzerinde çok ciddi etkinliği var. Ben bunları iki ayrı kutup gibi eşleştirim. Dedemi tasavvufi, yumuşak, İslâm'ın güler yüzü; babamı ise hukuk yüzü, katı, sert yüzü olarak ben hep benzeştiririm. Dedem bizleri hep korumuştur. Hep iyi, yumuşak huylu güzel sözlerle uyarmış, büyütmüş, yetiştirmiş. Ben dedemle birlikte yaklaşık olarak on altı yıl beraber yaşadım. Yani ben on altı yaşındayken dedem rahmetli oldu. Çocukluğu altı yıl çıkartırsak ki çıkartmak mümkün değil, ben dedemi 2-3 yaşından itibaren çok net hatırlarım. Ama on yıl net olarak birlikte yaşamış olan bir torun olarak dedemi, değil bizlere karşı; çevresine de o tasavvufun vermiş olduğu yumuşak huy ile hep yapıcı, düzeltici, eğitici bir şahsiyet olarak gördüm.

Dedemin bir başka özelliği yine (bunun çoğunu kitaplarımızda veya bildirilerimizde yazılmıştır) din eğitimine çok önem vermiştir. Hiçbir zaman din eğitimini kesintiye uğratmamıştır. Öyle kolay kolay da pes eden bir insan değildi. Cumhuriyet'in ilk yıllarında, özellikle 1950'den önceki dönem, eğitim tarihini incelersek, din eğitimi açısından bir hayli sıkıntılı bir dönem yaşanmıştır. Zaman zaman dedem Kur'an kursu olsun, eğitim verdiği mekânlar olsun baskına uğramıştır. Ki o dönemde Karadeniz'de muhtemelen, pek çok ev bir din eğitimi, küçük bir medrese (yatılı bir medrese hatı) niteliğindedir. Dedemin iki katlı bir evi vardı. Bir katı tamamen öğrencilerinin yatıp barındığı, ondan ders okuduğu bir yerdi. Karadeniz'in pek çok yerinde eğitim böyle sürdürüldü. Bunu şunun için söylüyorum: Gözetmenler olurdu. Jandarma geliyor gelmiyor konusunda... Dedem böyle birkaç kez baskına uğrayınca (bu da yine önemli bir hatıra olduğu için bunu hatırlatmak istiyorum) ilgili jandarma komutanı gelip yasak dediğinde, "Hayır, yasak falan değil", dedi. İşte kimin yasağı? Atatürk'ün yasağı. Komutana, bana yazılı bir emir gösterirsen ben bu konudan vazgeçeceğim, dedi. Tabii böyle bir yazılı emir komutanın elinde yok. "Emir, söz diyorsun. Sen, öyle diyorsun, dedi. Ben de hayır Mustafa Kemal Atatürk, tam aksine Kur'an eğitimini öncelik veriyor, diyorum. Sen de böyle diyorsun. Hangimizinki doğru?" Yani ciddi manada mantıki çıkarımları da vardı. Ve bu konuda çok zaman bu tür baskılara karşı direnç göstermiş ve eğitiminden asla vazgeçmemiştir. Ölümüne neden olan hastalığa yakalanana kadar eğitimi asla bırakmamıştır. Eğitimini sürekli devam ettirmiştir.

Hocam dedenizin eğitim faaliyetlerinden devam edelim isterseniz. Biraz daha detaylandırmak gerekirse bu konuda neler söyleyebilirsiniz?

Onun ciddi manada farklı bir eğitim yöntemi vardı. Çocuğa çocuk, büyüğe büyük gibi anlatırdı. Mesela ihfâyı anlatırdı. İhfâyı 3, 5, 10 yaşındaki çocuğa zor anlatırsın. Ben iyi hatırlıyorum. "Bu-

radan köye” derdi. Yöntem olarak karşısındaki insanın seviyesini dikkate alarak anlatırdı. Az önce medrese veya yatılı medrese diye tanımadığımız evde yardımcıları da vardı. Daha doğrusu “kalfa” diyelim o günkü ifadeyle. Mustafa İskurt Hocam mesela onun öğrencilerindedir. Eski Erzincan, Samsun Müftüsü Burhan Toraman vardı. Yanlış hatırlamıyorsam Burhan Toraman hocaydı, onun işte bir üst seviyesinde. Alttakileri okuturdu. “ضرب زيد عمرا / Daraba Zeydün Amran”ı okutuyordu. “Şimdi anladın mı?” diyor. Anladım diyor okuttuğu talebe. Dedem orada müdahale ediyor. Tercümesini Burhan Hoca şöyle yapıyor: Zeyd Amr’ı dövdü, darbetti. Dedem oradan müdahale ediyor. “Oğlum Burhan, darb ettiğini o çocuk nereden bilsin?” diyor. Ki bunu ben daha sonra fakülteye gidene kadar da pek çok hocadan gördüm. Karşısındakinin anlayacağı şekilde anlatmış olması ve yahut da ihfâyı veya izharı Türkçe ifadelerle bulup anlatması ayrı bir yöntemdi. Bir de çok ciddi manada kitap okurdu. Ama pek yazmazdı. Bir gün sordum. Dedim ki, niye yazmıyorsun? Gerçi pek çok kitapların kenarına not düşerdi. Bizim de o niteliğimiz var. Ondan geçmiş belliki. Kalemli kitap okumazdı. Kenarına notlar düşerdi. Belki okuduğu kitaplara yazmış olduğu notları toplasak birkaç kitap olur. Oğlum derdi, ben öğrenmeyi tamamlayamadım ki, yazmaya başlayayım. Onun için yazmaya da böyle mesafeli durma yaklaşımı vardı.

Özellikle Trabzon müdafaasında, Trabzon işgalinin bertaraf edilmesinde çok ciddi bir katkısı olmuştur. İnsanların vatan aşkıyla yapamayacağı şeyin ilimle örtüşmeyeceğini söylerdi. Ben onun Sütçü İmam’a benzediğini düşünürüm. O da işgal döneminde cuma namazını cemaatle kaldırmamıştır. İşgal altındaki topraklarda cuma kılınmaz deyip halkı işgale karşı, Rus ordusuna karşı ciddi manada direnç göstermiş, organize etmiştir. Yani “kuvvacı tarikat şeyhi” ifadesi buradan geliyor. Bu yönüyle de farklı bir yaklaşımı vardı.

Tasavvuf yönünde de pek çok menkıbeleri anlatılır. Bunlar kişisel olgular olması hasebiyle herkes için geçerli olmadığını söyleyebiliriz. Şahit olanlar vardır, olmayıp kabul edenler olabilir. Ama dedem hakkında bu konuda pek çok şey nakledilmiştir. Ben yazmış olduğum kitapta da bunların bir kısmına yer verdim. Tasavvufun ve dinî hayatın harekete geçmesi, yaşatılması konusunda hayatından küçük bir kesit hatırlatayım. Dedem hayatının yaklaşık 2,5 yıl kadarını Samsun Çarşamba’nın Alibeyli köyünde geçirmiştir. Pozitif bilimle bakılınca belki tartışılabilir. Ama tasavvufi olarak olaya baktığımız zaman, dedem oraya manevî olarak görevlendirilmiştir. Gittiği zaman o köy dinî hayattan çok uzak bir köy. İçki, kumar bütün gayrimeşru ilişkilerin var olduğu bir köy. Oraya gittikten 2-2,5 yıl sonra (o köyde o dönemde bir papaz ve kilise de varmış) orada o eski melanet diye tanımlayabileceğimiz veya günah diye tanımlayabileceğimiz olguların hiçbiri kalmamış. Oraya gidip ziyaret etmek nasip olmadı ama büyük ağabeyim Prof. Dr. İsmail Hakkı Aydın birkaç kez orayı ziyaret etti. O ziyaret ettiğinde köyün erkeklerinin belli bir yaş grubunun üçte birinin ismi İsmail, kadınlarının da üçte birinin ismi Emine’ydi. Emine de dedemin annesinin adı. Bunu orada onlara gösterilen saygı ve sevginin bir karşılığı, yaptıklarının bir nişanesi olarak görmek mümkün. Yani sonuç olarak dedemin hem ilim adamı, hem tasavvuf erbabı hem de bir vatan aşığı olarak hayatını tamamladığını rahatlıkla söyleyebilirim.

Dedenizle ilgili son bir şey sorarak devam edelim hocam. Dedenizden kalan icâzet belgesi veya kütüphanesi muhafaza edilebildi mi?

Dedemin icâzetleri vardı. Kendisi de icâzet verirdi. İcâzetleri şu anda mevcut. Dedem bütün teresini varisleri arasında bölmüştür. Dedem bunu erkek çocuklar arasında bölmüştür, demek daha doğru olacaktır. Babam ve amcam (uzun yıllar imamlık yapmış Hacı Hafız İzzet Aydın) arasın-

da bölüştürmüştür. Dedemin almış olduğu icâzetler amcamda... Ona layık görmüş, diğer kitaplar da babama veya kitapların bir kısmını babama vermiş. Babam da kitaplarını aynı şekilde bizlere bölüştürdü. Şahsen bana intikal eden kitaplarda pozitif anlamda torpil yaptı, diyebilirim. Meslek itibarıyla ilâhiyatçı olmam hasebiyle büyük çoğunluğunu bana bıraktı. Ben de büyük bir kısmını şu anda İstanbul Aydın Üniversitesi Kütüphanesi'ne, orada genel kullanıma açık olarak hizmet vermek için bağışladım. Büyük bir kısmı İstanbul Aydın Üniversitesi Kütüphanesi'nde hizmete sunulmuştur. Sayı olarak vermek gerekirse yaklaşık 3.000 kadar kitap burada mevcuttur.

Hocam dedeniz hafızlık eğitimi de veriyor muydu?

Tabii. Bilmiyorum Mustafa İskurt Hoca'yı tanıdınız mı? Mesela hafız olduğunu çok insan bilmez. Dedemde hafızlığını yapmıştır. Çok sayıda hafız yetiştirmiştir dedem. Hafızlık icâzetleri de vardı. Onların ben çocukken yaptıkları hafızlık merasimlerini hiç unutamam. Çok şenlikli olurdu daha doğrusu. Bir çocuk gözüyle baktığımız zaman çok da şenlikli olurdu ve çok kıymetli olurdu. Bırakın hafızlığı, dedem aynı zamanda ilk defa hatim edenlere, baştan Fatiha'dan başlayıp Nâs'a kadar okuyup hatmedenlere de bir tören yapardı. Dolayısıyla onu ciddi manada hafız yetiştirmiş bir hoca olarak da tanımlayabiliriz.

Bu icâzet merasimlerini biraz daha gözümüzde canlanması açısından anlatır mısınız?

Ben daha çok köyümüzdeki bu icâzet merasimlerini hatırlıyorum. Merkez Camii'nin büyük bir meydan avlusu vardır. Şu anda gerçi çok fazla avlu kalmadı. Mezarlık falan derken biraz daha kısıtlandı o alan. İcâzet gerçekten çocukluğumda unutamadığım şenliklerdendir. En çok da hoşumuza giden o günün tatlısı, yemekleri olurdu. İlahiler olurdu. Toplanırdı bütün herkes. Şimdikine çok da benzer. Hafız olanlar için gelen bir heyet olurdu. O alanda kurrâ denebilecek insanlar olması gerekir herhâlde. Çünkü sorarlardı, şuradan oku. Sanki sınav yaparmış gibi. Sonra, işte "Hacı Hafız Ahmet Efendi, sen şu aşrı oku" derlerdi. O da en güzel sesiyle okurdu ve bütün hafız olanlar okurdu. Dinleyenler orada salât u selamlar getirirlerdi. İlahiler okunurdu ve en sonda da icâzet belgeleri kendilerine teslim edilirdi. En güzel şey de belki mesela o icâzet törenlerinde, çocukların oyununa müsaade edilirdi. Dedem mesela camiye çocukların gelmesini ve camide oynamasını, güreş tutmasını çok isterdi ve teşvik ederdi. Daha sonraki yaşlarımda, çocuk camide ses çıkartıyor, gürültü yapıyor diye kovan imamlar da gördüm. Dolayısıyla icâzette de böyle unutulmaz hatıralarımızın olduğunu söyleyebilirim.

Hocam, yine o döneme geri dönecek olursak, o günkü dinî hayatı şekillendiren bayramlar, ramazanlar, teravihler... Hani farklı diyebileceğimiz, dikkat çekici şeyler. Özellikle Maçka havalisi açısından biraz daha değerlendirecek olursak neler söylersiniz?

Maçka'nın özel bir yapısı vardı. Dedemin bir hatırasıyla bunu söyleyeyim. Çok hassas bir bölgeydi. Dedem Cumhuriyet döneminden sonra imamlık kadrosuna atandı. Kendisini müftü yapmak için çok çeşitli baskılar yapıldı. Ama tasavvufun vermiş olduğu bir anlayış diyeyim veya başka siyasi nedenler de belki olabilir, müftülüğü asla kabul etmedi. İdarecilik kabul etmedi. Ben imamlık, bir de Kur'an kursu hocalığı yapacağım, dedi. Özellikle Maçka Merkez Camii imamlığı yaptı uzun yıllar. Maçka'da o dönemin şartlarına göre, yılın belki dokuz ayında müftü olmazmış. Bazen birkaç yıl olmazmış. İster istemez dedemin sırtına kalırdı müftülük. Bunu, şunun için söylüyorum: Özellikle

yaz dönemlerinde Maçka'da herkes yaylaya gidiyor. Zaten esnafın büyük bir kısmının camiyle pek ilişkisi yok. Müftülük personeli desen bir kâtip var, bir müstahdem var, bir de dedem var. Cuma günleri cuma namazını kaldırmak için imam olmayan köylere kâtibi gönderiyor. Müstahdemle kendi kalıyor. Kendi imam zaten. Müezzin falan da yok. İki kişi oluyorlar. Cuma kılınması için bir üçüncü kişi bekliyor. Gelmeyince zaman zaman selamlaştığı muhabbet ettiği bir esnaf var. Ona haber gönderiyor. Gelsin, cuma namazı kılacağız. Cemaatimiz eksik kaldı, diyor. Adam geliyor, namazları kılıyorlar. Adam giderken şunu söylüyor: "Hocaefendi, senin cemaate ihtiyacın olduğu zaman bana haber ver, ben gelirim." Bunu niye anlatıyorum? Dini hayat açısından böyle bir ortam var. Ama şu anda olaya baktığımız zaman, özellikle 1960'lardan sonra 70-80'lere geldiğimizde, rahatlıkla söylüyorum dinî yapısı çok ciddi manada değişti.

Dinî hayatın oluşumu ve şekillenmesi konusunda birkaç söz söylemem gerekirse, Maçka özelinde, Trabzon ilçelerinde ilk imam-hatip açılan ilçe Maçka'dır, Maçka İmam-Hatip Lisesi'dir. Onun da banisi babam müftü Halit Aydın'dır. Onunla ilgili de çok sayıda anekdot vardır. İmam-hatip lisesini Trabzon-Maçka yolu (Erzurum'a giden karayolunu) babam zaman zaman keserek para toplayarak yapıyor. Şikâyet ediyorlar onu. İşte müftü efendi yol kesiyor. Valilikten emir çıkıyor. Yol keserek para toplayamazsın, kanuni değildir. Aradan zaman geçiyor. Aynı vali Maçka'ya geliyor. Brifing alıyor, nedir, ne değildir diye. Babam orada söz alıyor. Yaptıklarını anlatıyor. İmam-Hatip Lisesi'ni şöyle yaptık böyle yaptık diye. Şu noktaya kadar geldik, ekonomik sıkıntımız var. Katkılarınızı bekleriz sayın valim diyor. Vali orada nasıl oluyorsa o zamanın parası ciddi bir para çıkartıp cebinden bağışta bulunuyor. Babam orada, kaymakam da orada, ilçe eşrafı da orada. "Sayın kaymakamım", "Sayın valim bu hareketiyle kendi tamim ettiği yasağı kaldırmış oluyor, bundan sonra yasak kalkmıştır" diyor. Gerçekten yasak kalkıyor.

Hocam dedeniz dışında o dönem dinî hizmetlerde bulunan isimler hatırlanıza geliyor mu? İsim olarak kimlerden bahsedebilirsiniz?

Maçka havalisi açısından baktığımızda, mesela benim kendi hocam da olan merkez vaizi (Allah rahmet eylesin) Ahmet Aslantürk var. Kendisi ders okuduğum hocamdır. Yine o dönemde babamın kuşağı olarak, Beşikçi Hocaefendi'yi söyleyebiliriz. Tabii dedemin ben 16 yaşında iken rahmetli olması hasebiyle daha dış çevreye çok fazla şahit olamadım. İl merkezinde Gülbar Hatun Camii imam-hatibi vardı, Musa Hafız (Hafız Musa Akkaya yanlısı hatırlamıyorsam). Ciddi manada bu anlamda katkıları olan bir zât-ı muhterem olduğunu söyleyebilirim. Onun oğlu Mehmet Akkaya vardı. Eski Düzköy Belediye başkanının babası Musa Hoca. Köye dönersek Hacı Ahmet Kazancı diye bir hocamız vardı. Gerçekten o bölgeye ciddi manada katkı vermiş, Kur'an eğitimi bakımından. Tabii ki bu hocalarımızın, büyüklerimizin hepsinin ilmî seviyesi çok üst seviyede olmamakla birlikte, şimdi Hacı Ahmet Kazancı Hocayı söyledim, yani *Mızraklı İlmahâl*'i anlatırdı. Ama onun anlatışı o kadar etkili olurdu ki... Oradan duyulan bir şey; ne bileyim belki çok üst seviyede ilim sahibi olanın etkisinden çok daha fazla olumlu etki yapıyordu. Bu anlamda unutamayacağım pek çok insan vardır. Tabii isimlerini duyduğumuz Hayrat, Çaykara, Of bölgesinde hocalarımız var. Küçük yaşında onlarla tanışma ve görüşme fırsatım pek olmamıştır.

Hocam, imam-hatip öncesi aldığınız din eğitime şöyle bakacak olursak, neler okudunuz, kimlerden istifade ettiniz? Bu konuda neler söyleyebiliriz?

Ben ortaokula yani imam-hatibe başlayana kadar okuduğum Ahmet Hamdi Akseki'nin *İslâm Dini* diye bir kitabımız vardı. Onu babam bana satır satır okuyup ezberletmiştir. Dedemden Kur'an eği-

timi ve ahlak eğitimi okudum. İmam-hatibe gittikten sonra din eğitimimin aslı orada. Ama ailenin içerisinde dedem yine bu konuda çok belirleyici olmuştur. Tabii babam da aynı şekilde. Daha sonra (tabii o gün anlamazdık) ben çocuk yaşında, hadis nedir? Kur'an nedir? Âyet nedir? Onları çok fazla ayırt edemezken, bir hata yaptığım zaman veya bir iş yaptıracağım zaman, "Kendine yapılmasını istemediğini niye başkasına yapıyorsun?" sorusuyla çok karşılaşmışımdır. O zaman onu ben çok fazla dinle örtüştürmedim. O yaşma kadar yani ortaokul, lise hayatıma kadar, dedemin, beni en önemli etkileyen sözünün bu hadisi olduğunu, bu hadisi hayatıma düstur olarak soktuğunu söyleyebilirim.

Peki, hocam yine o dönemlerle ilgili olarak, dedenizin veya babanızın kadınların din eğitimi konusunda veyahut dinî hayata etkisi, katkısı konusunda neler söyleyebilirsiniz?

Dedem de babam da (tabii bunu somut olarak dedemde çok fazla göremiyorsun, şu anlamda yaşadığı dönem itibariyle ki, o dönemde din eğitimi veyahut normal eğitim çok fazla yaygın değil) ama babam döneminde bunu çok net olarak görüyorum. Biz yedi kardeşiz, iki kız beş erkek kardeşiz. En büyüğümüz, ablamızdır. 1960'lı yıllar, düşünün. Müftü, o zaman Akçaabat müftüsü, en büyük kızını okutuyor, ilkokula veriyor. Herkes ters ters bakıyor. "Müftü gavur mu oldu?" diyor. "Bu kız çocuğunu sen nasıl okula yollarsın?" Tepkilere rağmen babam kız-erkek ayırmaksızın okutmuştur.

Babamın din eğitimine vermiş olduğu katkının ötesinde belki şunu söylemek lazım: Ehil olmak çok önemliydi onun için. 40 küsur yıl, 42 yıl müftülük yapmıştır. Hiç kimsenin (bir kişi hariç, gerçi orada yüz kızartıcı bir suç vardı) sicilini bozmamıştır. Hatta bu konu gelmişken küçük bir hatırayı da paylaşayım sizinle: Bir Diyanet müfettişi, benim fakülteden arkadaşım, Trabzon'a bir soruşturma için geliyor. Soruşturmasını yapıyor. Benim babam olduğunu bildiği için bir de onu ziyaret edeyim, tanışayım diye Maçka'ya geliyor. Tam diyor, (bunu arkadaşımından dinledim) içeri girdim müftülük makamına. Müftü efendinin elinde bir değnek sallıyor; karşısında da bir adam Kur'an okuyor. Baktım, diyor. İşaret etti, beni şöyle oturttu. Okuttu, yanlış oldu, düzeltti, değneği gösterdi adama. "Kafanı kırarım, doğru oku." Bu şekilde iş bitti. Adama diyor ki, "şu tarihte gel tekrar dinleyeceğim". Buyur beyefendi, hoş geldin, diye bana söyledi, ben de kendimi tanıttım. İşte İbrahim Hakkı'nın arkadaşısıym. Gelmişken sizi de ziyaret edeyim. Onun için geldim. Hoş geldin falan... Sohbet biraz ilerleyince biraz da benim toyluğum diyor, müfettişliğin vermiş olduğu havayla dedim ki, "Hocam başına iş alırsın. Niye böyle yapıyorsun? Bu adam memur sonuçta. Değnekle, tazyikle böyle bir şey olur mu?" Babam, "Şimdi senin kafanı kırarım. Ben bu adamı Kur'an-ı Kerim okurken yanlış okuyor diye sicilini bozsam, soruşturma açsam, mihraba geçip doğru mu okuyacak?" "Ne yapayım?" diyor. "Mecbur böyle yapacaksın. Okuyana kadar gereken bütün yöntemleri kullanacağım".

Bir de babam her çarşamba günü imamlar toplantısı yapardı. Camide toplantı yapardı ve o camide şu duayı okuyacaksın, şu Kur'an sûresini ezber okuyacaksın diye bazı görevler verdiği imamları bütün imamların içerisinde ayağa kaldırıp okuturdu. Dolayısıyla din eğitimine ve eğitime son derece önem verirdi. Yine küçük bir anekdot paylaşayım müsaadenizle: Yıl 1965... Trabzon, Maçka, Esiroğlu diye bir nahiye var o zaman. Ortaokul açmak istiyor oraya. Ne kadar girişimde bulunursa bulunsun, sonuç alamıyorlar. Bir gün haber alıyor. Millî Eğitim bakanı Trabzon'a uçakla gelip Gümüştane'de lise açmaya gidecek. Babam ilçeye değil, nahiyeye ortaokul açmak istiyor ki o dönem pek çok ilçede ortaokul yok. Organizasyonu yapıyor, yolu kesecek. Millî Eğitim bakanı'nın yolunu kesecek. Düzeni kuruyor, imamları, cemaati, halkı topluyor. Haber alıyor tam Esiroğlu'ndan geçer-

ken yolu kesiyor. Önce vali iniyor, “açın yolu” diyor, “açamayız” diyor. Vali diyor ki, “ya sen nasıl devlet memurusun?” Bakan bunu duyuyor. “Bir dakika durun”, diyor. “Bu adam devlet memuru mu? Sen ne iş yapıyorsun?” diye soruyor. Milli Eğitim bakanına, “ben müftüyüm”, diyor. “Allah Allah”, “Ben bugüne kadar müftülerin sadece Kur’an kursu, camii açma isteklerini duydum. Sen nasıl bir müftüsün ki, ortaokul açılmasını istiyorsun?” diyor. O da “İsterim tabii” diye cevap veriyor. “Niye istemeyeceğim? Kur’an’ı okumadan önce müspet bilimi öğrenmeyen anadan doğacak olan çocuktan din adamı olmaz” O da yine soruyor, “senin kızın var mı?”. “Var”, diyor. “Lise mezunu...”. “Nasıl yani, sen kızını okutuyor musun?” “Evet” “Verdim, git” diyor bakan, imzalıyor. “Bizim böyle müftülere ihtiyacımız var”, diyor. Babam kız-erkek ayrımı yapmaksızın herkese ilmin farz olduğunu söyleyerek, bu teşviklerini yapmıştır. Yani babam bu anlamda ilim tahsilini kız-erkek ayırmaksızın yaptığı gibi bizleri de hep okutmuştur. Sonuçta biz onun elde etmiş olduğu başarıyı gösteremiyoruz. O, beş erkek, iki kız babası olarak hepimizi okuttu. Hepimizi üniversite mezunu yaptı. Ama ben kendimi şahsen başarılı bulamıyorum. Babam eğitim alanında cinsiyet ayrımı yapmaksızın herkesin eğitim alması gerektiğine inanan bir şahsiyetti.

Hocam, imam-hatip yıllarınıza geri dönecek olursak; üzerinizde etkili olan, farklı yöntem kullanan hocalarınızdan bahsedebilir misiniz?

Allah ikisine de rahmet eylesin, İdris Velioglu ile Mustafa İskurt’u anmaktan mutluluk duyuyorum. Tabii başka hocalarımız da vardı. Abdurrahman Akyol hocamız vardı. Yahya Şahin hocamız vardı. Lise hayatına gelene kadar din eğitimi konusunda ciddi manada belli bir yerim var, dedemden dolayı. Ama onların bizlere vermiş olduğu ehemmiyeti, özveriye, fedakârlığı şimdi düşünüyorum da... Akşamları veya günün belli saatlerinde kahvehaneleri gezer, dolaşırlardı. Bizim öğrenci var mı? diye. Bunlara müdahale ederlerdi. Bu, benim hiç unutamadığım bir hadisedir. Hoca kalkacak evinden. Kış, bahar, yağmur çamur demeden şehrin belli bölgelerindeki kahvehaneleri, oyun salonlarını dolaşacak. Yıl 1977-1978, 1980 öncesi... Onun yapılmasının gerekçesinde bir de şu var: Hem ahlakî eğitim hem de güvenlik. O dönem terör olayları var. O konuda bir endişeleri var hocaların. Öğrencilerinin kötü yola düşmesinden, zarar görmesinden endişeleniyorlar. Yine küçük bir anekdot anlatayım size: İdris Velioglu Hocam (Allah rahmet eylesin) Kur’an-ı Kerim dersine geliyor. Akşamdan bir kahveye girmişler. İşleri aceleymiş. Uzaktan bizdeki bir öğrenciyi okey oynarken görmüşler. Okey oyunu yeni çıkmış. Hoca, okey oyununu bilmiyor. Sınıfa geldi. “Oğlum, seni ben akşam falan kahvede gördüm. Yanına geledim, işim çok aceleydi. Sen kumar oynamıyordun ama orada bir şey yapıyordun. O yaptığın neydi?” “Hocam, yok ben o kahvede fayansları, taşlar kırılmış onları topluyordum,” dedi. Şahsen ben de o zaman ne olduğunu bilmiyorum. Bazı arkadaşlar biliyordu. Hocamız bu kadar saf ve temizdi. İdris Velioglu’nun sertliğinden ziyade Mustafa İskurt hocamızın daha babacan bir tavrı vardı. Bizim müdürümüzü. Uzun süre müdürlüğümüzü yaptı. O, gördüğü hatayı münasip bir dille uyarırdı. Mesela ben bir hata yaptığımda o odasına çağırırdı. Çay, oralet söylerdi, anlatırdı. Kırmadan dökmeden yapılmaması gerekenleri anlatırdı bize. O insanlar farklıydı. Yapmış olduğun hatadan dolayı utanırdın, bir daha yapmazdın. Bu çerçevede ben özellikle imam-hatip hayatımda özellikle bu hocalarımızın bize vermiş olduğu eğitimin yanında ahlakî eğitim daha doğrusu öğretimin yanında ahlakî eğitimin unutulmayacak kadar etkin olduğunu düşünüyorum. Bize de motivasyon kaynağı olurdu. Bizden mezun olan önemli şahsiyetleri getirirdi okula. Bizlerle tanıştırdı, gösterirdi, konuşma yaptırdı. Bakın bunlar sizin sıralarınızdan geçti. Sizi de aynı yerde göreceğim, derdi. (Allah rahmet eylesin) Mustafa İskurt hocamız, Cafer Zeki Terzi hocamız. Edebiyatta edep dersi verirdi. Bu tür hocalarımız çoktu. Kalanlara sağlık afiyet diliyorum. Rahmetli olanlara Allah mekânlarını cennet etsin, diyorum.

Hocalarınızın vermiş oldukları hem formel eğitim hem manevi ve ahlaki eğitimin öğrencilerdeki karşılığı nasıl olurdu? Öğrenciler arasında derste anlatılanların haricinde ek okumalar yapılır mıydı? Bugün sivil toplum ve öğrenci kulüpleri diye ifade edebileceğimiz çalışmalar, farklı vakıf veya dernek adı altında yürütülür müydü? O günün şartlarını göz önünde bulundurarak neler söyleyebilirsiniz?

Vardı tabii... Belki bugünkü kadar öğrenci kulübü adı altında veyahut da sivil toplum kuruluşları adıyla bu kadar zengin alternatifler yoktu. Öğrenci evleri vardı. Bazı hocalarımız gelirdi oralara (Kemal Solak, Kazım Açıcı, Ali Bayramoğlu, İdris Veliöğlu). Bu evler bir anlamda bazı öğrencilerin toplantı yeri olurdu. Hoca gelirdi, orada bazı dersler verirdi. Bu dersler hem ahlaki eğitim hem de okulda görülen dersin tekrarı anlamında olurdu. Bir de yatılı okul vardı. İmam-hatibin yatılı kısmı vardı. Etütler vardı. İsteyen orada etütlere katılırdı. Dışarıda yine bazı dernekler vardı. İsmi zikretmekte sakınca görmüyorum. MTTB (Milli Türk Talebe Birliği) vardı mesela. Orada imam-hatipliler olarak toplanıp gerek üniversiteye hazırlık kursu niteliğinde gerekse dini ve ahlaki okumaların yapıldığı etkinlikler yapılırdı. Hocalarımızın göstermiş oldukları bu gayretlerin karşılıksız kaldığını söylemek asla mümkün değil. Belki o gün birebir karşılığını görmüyorduk, göremiyorduk. Ama öyle bir yer ediyordu ki, bizim ruhumuzda, belli bir müddet sonra artık o senin malın oluyordu. O anda belki onu hissetmiyorsunuz ama daha sonra onun etkinliğini görüyorsunuz. Sonuçta biz bugün bu noktaya gelmişsek o günkü hocalarımızın vermiş olduğu emeğin karşılığıdır. Onların varlığıyla, telkinleriyle...

Onlarla birlikte vakit geçirirdik. Bahar, yaz aylarında piknikler yapardık. Bazı hocalarımızla spor müsabakaları da yapardık. Hoca-öğrenci ilişkisi o günkü koşullara göre iyi bir noktadaydı. Baki Hiçyılmaz (şu anda hayatta, sağlık diliyorum), sanıyorum son sınıf ve 6. sınıfta dersimize geldi. Bir gün Orta Hisar Camii'nin orada onunla karşılaştık. Hoca çok candan bir insan. Yakinen bizimle ilgilenen bir hoca. Yanımda Trabzon Lisesi'nde okuyan başka bir mahalleden bir arkadaşım var. Hocayla karşılaşınca, "Hocam ne var ne yok?" dedim. Böyle bir elini omuzuma attı, "İbrahim ne yapıyorsun? Bir derdin var mı?" dedi. Bayağı bir ilgilendi. Candan bir ağabey gibi konuştuk. Ayrıldıktan sonra arkadaşım (Faruk Tuncer kulakları çınlasın) dedi ki: "Bu, sizin hocanız mı?" "Evet" dedim. "Siz hocanızla nasıl konuşuyorsunuz? Nasıl bir ilişki bu?" dedi. Trabzon İmam-Hatip Lisesi'nin ayrıcalığı diyorum ben buna. Kaldı ki, Baki Hiçyılmaz, meslek dersi hocası da değildi. Onu da söylemiş olayım. Sosyal bilgiler hocasıydı yanlış hatırlamıyorsam. Bize turizm dersine geliyordu. Evet o zaman turizm dersi diye bir ders vardı. Bizim hocalarımız böyle candan insanlardı. Mefkureci Öğretmenler Birliği Derneği vardı. Hemen bizim evin yanındaydı. Hocadan çok öğrenci giderdi oraya. Konferanslar olurdu, etkinlikler olurdu. Bu çerçevede hocalarımızla çok yakın ilişkiler içerisindeydik. Onların bizlere vermiş olduğu bu düsturları, biz hemen yaşamayı belki ihmal ediyorduk ama onlar daha sonra mutlaka hayatımızda kendisini gösteriyordu. Ben buna kalbi olarak inanıyorum.

Hocam, din eğitiminizi ailede aldınız. Dedeniz, babanız tabii çok büyük bir şans. Yedi kardeş bu şekilde bir aile içi tedrisattan geçtiniz. Ancak bildiğim kadarıyla siz ilâhiyat eğitimiyle bu geleneği bir anlamda sürdürüyorsunuz. İlâhiyat fakültesine gitme veyahut da ilâhiyat fakültesini seçme sebebiniz neydi? Sizi bu anlamda motive eden durum ne oldu?

Burada dürüst olmak gerekirse ben aslında ziraatçı olmak istiyordum. Ama sonuçta ben beş numarayım. Benden iki tane daha küçük var. Bir gün bu tercihler dönemi geldiği zaman babam şunu söyledi: “Oğlum”, dedi, bir kütüphanemiz vardı, babamdan bize intikal eden. Dedemden ona intikal eden az önce bahsettiğim küçük bir kütüphanemiz var. “Benden sonra bu kitaplar ne olacak?” “Sen mecburi istikamet ilâhiyata gideceksin”. Ben ilk başta direnç gösterdim. Ama şu an tekrar dünyaya gelsem tekrar ilâhiyatçı olmak isterim. Dolayısıyla birinci olarak babamın emriyle bu işin gerçekleştiğini söyleyebilirim. Ama dediğim gibi pişman değilim. Özellikle böyle bir ailenin içerisinde yetişerek. Yani sadece biz ilâhiyat okumadık, başka dersler, bilimler de aldık, okuduk. O anlamda herhangi bir sıkıntı yoktur, mutluluk vardır.

Hocam, yoğun programınız arasında bize vakit ayırdınız. Projemize çok güzel katkılarda bulundunuz. Sizlere çok teşekkür ederim. Sağolun.

Biz teşekkür ediyoruz.

